

نیازمندی‌های امنیتی و مطالبات استان کرمانشاه در جهت بهبود کنترل مرز

دکتر محمد رؤف حیدری‌فر

استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه پیام نور

دکتر ناصر رضایی

عضو هیأت علمی پژوهشکده گردشگری

چکیده

روند مسائل امنیتی در مرزهای غربی کشور از جمله استان کرمانشاه حاکی از وجود پاره‌ای مشکلات و تهدیدات ناشی از خصیصه ذاتی مرز است. این تحقیق با ماهیتی جغرافیایی تلاش می‌کند تا مطالعه‌ای مناسب از شرایط جغرافیایی - سیاسی مرزهای استان کرمانشاه ارائه دهد و با شناخت هرچه بیشتر امکانات و تسهیلات موجود در مرز به مدیریت تهدیدات و فرصت‌های موجود کمک نموده و راهکاری مناسب جهت مقابله و خنثی‌سازی این تهدیدات پیشنهاد نماید. از نظر اهمیت این تحقیق و تأثیرات آن بر استان کرمانشاه می‌توان به تأثیر در خصوص شناخت مرزهای استان، کسب موقعیت استراتژیک^(۱) برای استان، تأثیر بر روابط ایران و عراق و غیره اشاره نمود. امید است که این پژوهش راهی مناسب و مؤثر برای افزودن بر ادبیات مرز و گسترش دانش در استان کرمانشاه با نگاهی ژئوپلیتیکی (که کمتر به آن پرداخته شده است) باشد.

واژه‌های کلیدی: ژئوپلیتیک، قدرت، جغرافیای سیاسی، استان کرمانشاه، تهدید.

مقدمه

فرایندهای ژئوپلیتیک و ژئوآنومیک از مسئله فقر و عدم توسعه یافتگی در منطقه آغاز می‌گردد. امروزه محققین علوم سیاسی به این نتیجه رسیده‌اند که معمای مربوط به آشوب، بی‌نظمی و عدم کنترل و بسیاری از جریان‌های ناراضی در مناطق درحال توسعه، به اقتصاد و دستیابی به امکانات معیشتی برمی‌گردد. جمعیت در این مکان‌ها، از جمله شهرستان‌های مرزی استان کرمانشاه که قلمرو مطالعاتی و جامعه آماری ما را تشکیل می‌دهد درحال افزایش است؛ بخشی از جمعیت بیکار نیز به جوانان جویای کار مربوط می‌شود که در نهایت زمینه سرخوردگی و ناامیدی و رجوع به اقتصاد غیررسمی و قاچاق کالا و ارز را فراهم می‌سازد. در حال حاضر نیز با تحریم ایران و افزایش قیمت دلار، حتی در مناطقی همانند بازارچه‌های مرزی به جای خرید و فروش کالا و صادرات آن به کشور همسایه یعنی عراق، فقط دلار به صورت غیر رسمی خرید و فروش می‌گردد که این امر باعث از بین رفتن مشاغل اندک موجود در بازارچه شده و در نهایت زمینه توقف توسعه، بیکاری مزمن و لطمه به اقتصاد منطقه ایجاد می‌شود. پیامدهای منفی تنها به همین جا خاتمه نمی‌یابد بلکه ورود به حوزه سیاسی نیز از جمله این نتایج ناگوار خواهد بود. در مناطق مرزی مخصوصاً در نواحی سنی‌نشین و تا حدودی پیروان اهل حق، زمینه پیوستن به گروه‌های مخالف و اپوزیسیون و جریان‌های بنیادگرا و سلفی به دلایل اقتصادی و دینی وجود

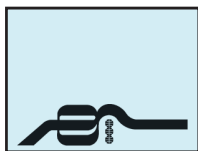
دارد که این امر بر حاکمیت و امنیت کشور خدشه وارد می‌کند. وجود باندهای خلافکار نیز از جمله حوزه‌های پذیرنده نیروی آزاد جوانان بوده که زمینه شکل‌گیری باندهای مافیایی در منطقه را امکان‌پذیر می‌سازد. برخی با توجه به واقعیت‌های آنسوی مرز (اقلیم کردستان) استدلال می‌نمایند که رژیم صهیونیستی در شهرهای کردستان عراق جهت لطمه زدن به اقتصاد ایران و بهره‌برداری سیاسی اقداماتی انجام داده و به جریان قاچاق کالا به صورت منطقه‌ای و تاحدودی جهانی کمک می‌کند تا بتواند با هدایت آن به سمت ایران در نهایت به اهداف سیاسی خود دست یابد. حال مردم منطقه و حکومت براساس وظایف خود باید به تقویت آگاهی و افزایش حس تعلق به میهن، زمینه تأمین منافع ملی و وحدت سرزمینی کشور را فراهم سازند. برای درک مسئله تحقیق یعنی شناخت فرایندهای ژئوپلیتیک و ژئوآنومیک باید مجموع عوامل و رهیافت‌ها را باهم در نظر گرفت و با بهره‌گیری از نتایج تحقیقات علمی به شناخت راهکارهای مبارزه با این فرایند رسید.

تهدیدات و مخاطرات همواره بر امنیت، ثبات و اقتصاد کشور و در یک جمله حاکمیت خدشه وارد نموده‌اند. در این رابطه مدیریت عالی کشور نیز سعی در یافتن بهترین روش‌ها و رویکردها جهت حل آنها داشته است. یکی از مهمترین ابداعات استفاده از مرز به عنوان یک راهکار جهت کنترل و مدیریت تهدیداتی همانند قاچاق کالا و ارز بوده است. در استان کرمانشاه با داشتن مرزهای طولانی و پیچیده با کشور عراق، تهدیدات و مخاطرات فراوانی رو به سمت سرزمین ایران وجود دارد. گروه‌های اپوزیسیون، خرابکارهای ضدانقلاب، مسئله قاچاق و غیره از جمله پدیده‌ها و جریان‌های هستند که همواره بر پیشرفت و توسعه اقتصادی و امنیت و ثبات کشور و استان لطمه زده است. از طرفی ضروری است این پدیده‌ها با صرف بودجه‌های کلان مورد مطالعه و بررسی دقیق و جامع قرار گیرند تا ریشه کن شده و یا حداقل کنترل و مدیریت شوند. از طرف دیگر مسئله مرز و تأثیر و نقش آن بر زندگی مردم مناطق مرزی، فرهنگ و آداب و رسوم، اقتصاد، بینش و شرایط اجتماعی آنها و همچنین جریان‌های مختلف از جمله قاچاق کالا و ارز و تأثیر آن بر مردم منطقه و کشور از دیگر موضوعاتی است که باید در جغرافیای سیاسی به عنوان یک مطالعه موردی و ریشه‌دار مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد. به همین دلیل همواره مناطق مرزی و مشکلات آن از جمله مباحث محوری در محافل سیاسی بوده است.

مبانی نظری تحقیق

مرز^(۲)

خطوط مرزی خطوطی اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تعیین حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند (میرحیدر، ۱۳۷۱: ۱۴۱). فرهنگ اصطلاحات جغرافیای انسانی، مرز را خط جداکننده یک واحد فضایی یا گروه از

روستاها و اجتماعات انسانی را در بر می‌گیرد. در بسیاری موارد گستره آن وسیع‌تر شده و یک استان را نیز در بر می‌گیرد. این مناطق دورترین مناطق پیرامونی از مناطق مرکزی می‌باشند؛ به همین دلیل معمولاً عقب مانده‌ترین و محروم‌ترین مناطق هستند. ویژگی‌های خاص این مناطق، متأثر از عوامل و متغیرهای درون‌زایی چون دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی و عوامل و متغیرهای برون‌زایی همچون دخالت بیگانگان، نشت توسعه نیافتگی مناطق همجوار می‌باشد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۴۱-۷۴). مرز مکان ملاقات برای پیوند با هم است که در آنجا افراد و ایده‌ها به هم می‌رسند؛ مردم و مکان‌ها ملاقات کرده، تماس می‌شوند، متداخل می‌گردند و همسایه هم می‌شوند.

طول مرزهای ایران در آغاز بالغ بر ۸۷۳۱ کیلومتر برآورد شد (در جدیدترین بررسی‌ها سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، طول مرزهای ایران را ۹۴۱۰ کیلومتر اعلام نموده است) که ۴۱۱۳ کیلومتر آن خشکی و ۴۶۱۸ کیلومتر آنرا مرز رودخانه‌ای، دریاچه و باتلاق شامل می‌گردد (صفوی، ۱۳۷۸: ۷۶). در این میان مرز ایران و عراق مؤلفه‌های مختلفی از شرایط طبیعی جغرافیایی از جمله کوهستانی، رودخانه‌ای، باتلاقی و کوهپایه‌ای، مردابی و جنگلی را داراست. مرز ایران و عراق از دهانه فاو در جنوب آغاز و به دالامپر داغ (مرز مشترک ایران و عراق و ترکیه) ختم می‌شود که شامل استان‌های خوزستان، ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی است. طول مرز ایران و عراق ۱۶۰۸ کیلومتر است که از این میزان ۱۱۸۱ کیلومتر را مرز خشکی و مابقی را مرز آبی تشکیل می‌دهد (خجاری و نامی، ۱۳۸۸: ۱۷۰-۱۶۹).

دیگری تعریف می‌کند. مرزهای فضایی اجتماعی به وسیله فعالیت‌های اجتماعی به صورت دقیق تا مبهم بوجود می‌آیند، که بستگی به نوع فعالیت‌های اجتماعی دارد. برای مثال، مرزهای سیاسی کشیده می‌شوند تا سرزمین یک حکومت را تحدید حدود نمایند؛ نشانه‌گذاری دقیق محدوده حکومت بستگی به صلاحیت و حاکمیت آن حکومت دارد. مرزهای اداری و دولتی در داخل کشور در جهت خدمت به نواحی مربوطه جهت ارائه سرویس عمومی و جمعی است (علی بابائی، ۱۳۶۹: ۲۰۸).

مرزها بر روی نقشه به شکل خطوط بسیار نازکی نمایان می‌شوند، اما در حقیقت، یک مرز یک خط نیست بلکه یک صفحه یا سطح عمودی است که فضا، خاک و اعماق دولت‌های همجوار را قطع می‌کند. این صفحه در سطح زمین به شکل یک خط آشکار است چون سطح را تقسیم می‌کند و نشانه‌گذاری می‌شود. مرزها پدیده‌های تأثیرگذاری هستند چرا که حوزه عمل حکومت‌های همسایه را محدود می‌کنند و بیشتر کشورها نسبت به فضایشان و حمایت از آن بشدت مراقبند (Glassner: ۲۰۰۴ ۶۳-۶۵).

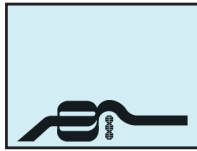
تعاریف در مورد مفهوم مرز همانند سایر مفاهیم تا حدودی متنوع است، برای درک این تفاوت به جدول شماره (۱) توجه نمایید (قالی‌باف، یاری، رمضان‌زاده لسبویی، ۱۳۸۷):

مروری بر مرزهای ایران و استان کرمانشاه

مراد از مناطق مرزی نواحی جغرافیایی مجاور مرز است که شهرها،

جدول ۱: تعاریف مفهوم مرز

تعریف	محقق
مرز به پدیده فضایی گفته می‌شود که منعکس کننده قلمرو حاکمیت سیاسی یک دولت بوده و مطابق قواعد خاص در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا یا نشر افکار مانع ایجاد می‌کند.	دره‌میرحیدر
مرزها در جایی به وجود می‌آیند که فصل مشترک عمودی میان حاکمیت‌های کشوری از سطح زمین می‌گذرد.	ریچارد مویر
مرز عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی یا کشور از دیگر واحدهای مجاور است. به عبارت دیگر، مرز جداسازنده قلمرو فرمانروایی دو نظام سیاسی است.	محمدرضا حافظ‌نیا
انسان برای مشخص ساختن پیرامون جولانگاه خود، آنگونه که با گستره جولانگاه همسایه تداخل نیابد، ناچار به تعیین خطوطی قراردادی در بخش پیرامون محیط زیست یا قلمرو خود است. گونه گسترش یافته این مفهوم خط پیرامونی است که بخش پایانی جولانگاه یک دولت را مشخص می‌سازد و جنبه سیاسی پیدا کرده و مرز خوانده می‌شود.	پیروز مجتهدزاده
مرز یک خط نیست، بلکه یک سطح است. خطی عمودی که از طریق فضا، خاک و زیر زمین کشورهای همسایه را از یکدیگر جدا می‌کند. این سطح در روی زمین به صورت یک خط به نظر می‌رسد.	مارتین گلاستر
مفهومی با نگاه از بیرون به درون است که افتراق و جدایی را نشان می‌دهد.	پیتر تیلور
مرز به پدیده فضایی اطلاق می‌گردد که منعکس کننده قلمرو حاکمیت سیاسی یک دولت بوده و مطابق قواعد خاصی در مقابل حرکت انسان و انتقال کالا مانع ایجاد کند.	درایسدل و بلیک
مرز به یک خط اشاره دارد و سرحد اشاره به یک ناحیه یا محدوده مرزی دارد.	پرسکات
مرز می‌تواند حدی باشد که دو ارتش در حال جنگ را در دو سوی یک جبهه نظامی عملاً از هم جدا کند.	ماکس درتو
مرز، یعنی حدود و ثغور حاکمیت کشور، مهمترین عامل تشخیص و جدایی کشور از کشورهای همسایه، عامل به وجود آورنده وحدت سیاسی یا طبیعی و انسانی در کشور، بزرگ‌ترین عامل امنیت و استقلال و آخرین حد قلمرو یک کشور.	رحمتی‌راد

باویسی به سرپل ذهاب در این قسمت مهمترین بخش مرز یعنی پیشرفتگی قصرشیرین قرار دارد که به عمق ۲۵ و عرض ۵۰ کیلومتر در خاک عراق پیشرفته و معبر خانقین، قصرشیرین، کرمانشاه در آن واقع است. در پشت این پیشرفتگی ارتفاعات امام حسن و بازی دراز و قراویز و گردنه پاتاق و در جلوی آن جلگه بین‌النهرین که دارای تپه‌های کم ارتفاع است، قرار دارد. این قسمت برای عملیات از دجله تا ارتفاعات زاگرس (پاتاق) مانع قابل توجهی در سر راه ندارد.

پ) **از خسروی تا نفت شهر:** یک رشته ارتفاعات خاکی موازی با مرز وجود دارد که عموماً قابل عبورند و به کلیه معابر وصولی به داخل خاک ایران یعنی قصرشیرین، سر پل ذهاب و اسلام آباد غرب منتهی می‌گردند (عزتی، ۱۳۶۱: ۶۷ - ۶۸).

وضعیت مرزهای قصر شیرین، سرپل ذهاب، ثلاث باباجانی، پاه و مرز قصر شیرین

از طول ۳۶۶ کیلومتر مرز مشترک ایران و عراق در استان کرمانشاه ۱۸۵ کیلومتر آن مربوط به مرز قصرشیرین است. این مرز دارای بیشترین طول نسبت به شهرستان‌های مرزی سرپل ذهاب، ثلاث باباجانی و پاه است. مرز قصرشیرین از میله مرزی شماره ۳۶ شروع شده و تا میله مرزی شماره ۶۰ در کنار رودخانه قوره‌تو ادامه دارد. از ۱۸۵ کیلومتر مرز مشترک این شهرستان با عراق ۷۵/۵ کیلومتر مرز رودخانه‌ای است، شامل:

- ۱) رودخانه دائمی قوره‌تو به طول ۳۴ کیلومتر،
- ۲) رودخانه دائمی الوند به طول ۵/۵ کیلومتر،
- ۳) رودخانه فصلی کنه کبود (آب نفت) به طول ۲۴/۵ کیلومتر،
- ۴) رودخانه فصلی کنگاکوش (آب بخشان) به طول ۷/۵ کیلومتر،
- ۵) رودخانه فصلی تلخاب به طول ۴ کیلومتر.

مرزهای شهرستان قصرشیرین به خاطر اهمیت خاص خود و طولانی بودن توسط دو هنگ مرزی سومار و قصرشیرین کنترل می‌شود.

از نظر توپوگرافیکی و مورفولوژیکی مرزهای قصرشیرین از منطقه سومار تا نفت شهر ترکیبی از تپه ماهورها، سطوح هموار و نیمه کوهستانی با ارتفاع پایین است. این منطقه در عین حال از پیچیدگی تقسیمات سیاسی برخوردار است؛ به گونه‌ای که فرورفتگی و تورفتگی خاک دو کشور معابری برای تردهای غیرمجاز ایجاد کرده است.

از نکات قابل توجه و مهم مرز شهرستان قصرشیرین برآمدگی‌های قصرشیرین و نفت شهر است که:

۱- برآمدگی قصرشیرین بین میله مرزی شماره ۵۱۱ تا ۶۰ به طول تقریباً ۶۵ کیلومتر که به شکل محدب بوده و بهترین شرایط را برای عملیات آفندی دارد.

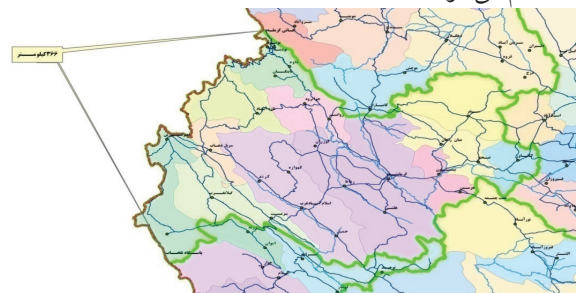
۲- برآمدگی نفت شهر بین میله‌های مرزی ۴۴/۹، ...، ۴۴/۱۲، ۴۵، ۴۶ و قسمتی از رودخانه مرزی کنگاکوش تا پاسگاه مرزی گمرک نو که حدود ۲۵ کیلومتر است به شکل محدب بوده و بهترین شرایط را برای عملیات آفندی دارد.

در منطقه مرزبانی سومار پاسگاه مرزی سومار با ۱/۵ کیلومتر مرز و پاسگاه مرزی تلخاب، کانی شیخ، سه تپان، با ۸ کیلومتر مرز به ترتیب

نمودار (۱): طول مرزهای مشترک ایران و عراق

مرز کرمانشاه در دو حوزه کردی و عربی مجموعاً ۳۶۶ کیلومتر بوده که از تلخاب در ابتدائی‌ترین نقطه بعد از ایلام تا هانیگرمله تا آخرین نقطه به کردستان ختم می‌شود (نقشه ۱).

نقشه (۱): مرزهای ایران و عراق در استان کرمانشاه

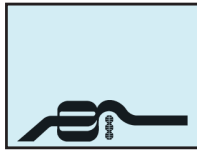
مشخصات کلی مرزهای منطقه کرمانشاه

موقعیت مرزی کرمانشاه با عراق طوری است که از سمت خاور متکی به ارتفاعات متوالی و منظم و از سوی باختر متکی به جلگه کم عارضه و بلا مانع بین‌النهرین است. به همین دلیل بین این دو عارضه متفاوت جغرافیایی یک منطقه واسطه به چشم می‌خورد که مجموعه‌ای است از تپه ماهورها و ارتفاعات منفرد و نامنظم به نحوی که در ناحیه بین قصرشیرین تا سومار این ارتفاعات واسطه تا داخل خاک عراق هم کشیده شده‌اند. از دیگر ویژگی‌های عملیاتی این بخش واسطه این است که به راحتی می‌توان از آن به داخل عراق نفوذ کرد. به طور کلی مشکل مرز به نحوی است که یک مبدأ عملیات تعرضی خوبی به طرف باختر محسوب می‌شود.

تقسیم‌بندی مرز کرمانشاه با عراق از لحاظ مشخصات و نحوه عمل

الف) از نوسود تا باویسی: در این بخش، ارتفاعات تقریباً موانع پیوسته‌ای را برای عملیات هماهنگ شده تشکیل داده و معابر وصولی عمده به داخل خاک ایران همان معبر نفوذی حلبچه در عراق به نوسود و کرمانشاه است. در این معبر نفوذی موانع عمده‌ای از قبیل ارتفاعات دو آب و گردنه شمشیر قرار دارد.

ب) از باویسی تا خسروی: ارتفاعات موانع عمده و پیوسته‌ای را تشکیل نداده و معابر وصولی به داخل خاک ایران عبارتند از: محور نفوذی خانقین، خسروی، قصرشیرین که فوق‌العاده مهم و قابل توجه هستند. همچنین معبر

شهرستان امتداد یافته است.

فقدان ارتفاعات و موانع طبیعی مهم در این منطقه شرایط مناسبی در ایجاد معابر متعدد از کشور عراق به داخل این منطقه فراهم نموده است که معابر زیر از اهمیت بیشتری برخوردار هستند:

الف) خانقین عراق، پل چفت به کریم آباد، قصر شیرین،

ب) خانقین عراق، دره خرما، هوشکری، گرمک، احمد آباد،

پ) نی خانه عراق، سریند، خان لیلی، دربارو،

ت) کانی بز عراق، زینل کش، تگاب کهنه،

ث) چهار باغ عراق، پیرعلی، چقاسرخه، خان لیلی، دربارو،

ج) محمد خدر عراق به تپه گل - خان لیلی - دربارو،

چ) تپه شاه عراق به تپه شیرو - نفت شهر،

ح) خانقین - کانیماسی - نفتخانه به گرمک نو، نفت شهر،

خ) شهرک هراسی عراق به کانی شیخ - سومار،

د) مندریه عراق، خسروی، قصر شیرین،

ذ) هوشقوره عراق، قصر شیرین،

ر) خانقین عراق، خسروی، قصر شیرین،

ز) خانقین عراق، روستای تنگاب، قصر شیرین،

معابر فوق از چند طریق به شهرستان کرمانشاه مرکز استان وصل می گردند:

الف) بعد از قصر شیرین از طریق جاده چم امام حسن، قاسم آباد، به گیلان غرب مرتبط شده و از طریق گردنه قلاجه به اسلام آباد غرب و در نهایت به کرمانشاه مرکز استان منتهی می شوند.

ب) این معابر بعد از قصر شیرین به سرپل ذهاب مرتبط، از طریق گردنه پاتاق به اسلام آباد غرب و به کرمانشاه مرکز استان وصل می شوند.

ج) نفتخانه، نفت شهر، که این معبر از طریق گور سفید به محور قصر شیرین، گیلان غرب و اسلام آباد غرب و به کرمانشاه وصل می شود.

د) مندلی عراق، میان تنگ سومار، سومار، این معبر از یک طرف پس از گذشتن از دارماهی مهران در حوالی دهستان زرنه به محور ایلام - اسلام - آباد مرتبط می شود و از طرف دیگر پس از گذشتن از ایوان به شهر ایلام مرکز استان ایلام منتهی می گردد. در این معبر قبل از دهستان زرنه، دهستان ایواندره (تنگه) چهل زری قرار دارد که از نظر نظامی برای این محور حائز اهمیت است.

جمهوری اسلامی ایران در حوزه جغرافیایی شهرستان قصر شیرین (هنگ مرزی قصر شیرین و سومار) دارای ۴۹ پاسگاه مرزی است که از این تعداد بعد از جنگ تحمیلی ۸ ساله، ۴۷ پاسگاه مرزی بازسازی شده و در حال حاضر فعالند. حوزه مرزی منطقه مورد مطالعه ۲۶۱ کیلومتر است که نحوه استقرار و گسترش فیزیکی پاسگاه های مرزی به صورت میانگین ۶/۵ کیلومتر است که بایستی تحت کنترل و مراقبت نظامی و مرزی قرار گیرد. البته در بررسی عملی که از منطقه صورت گرفت گاهی فاصله بین دو پاسگاه مرزی به بیش از ۱۲ کیلومتر هم می رسد (نمونه پاسگاه مرزی تلخاب و بازرگان یا چم بیزل به طرف سرپل ذهاب) که عملاً کنترل مرز را با دشواری مواجه می کند. در کشور عراق در مقابل حوزه جغرافیایی قصر شیرین (هنگ

کمترین و بیشترین طول مرز را دارند و در منطقه انتظامی قصر شیرین پاسگاه مرزی حیدرآباد از میله مرزی ۴۶/۹ تا ۴۶/۱۰ در حدود ۲ کیلومتر و پاسگاه مرزی دربند جوق از میله مرزی ۵۵/۴ تا ۵۷/۶ در حدود ۸/۵ کیلومتر همچنین کمترین و بیشترین طول مرز را دارند.

در شهرستان قصر شیرین دو پیش رفتگی: ۱- قصر شیرین و ۲- نفت شهر از لحاظ سیاسی و نظامی بسیار حائز اهمیت هستند و به همین دلیل عراق در سال ۱۳۵۹ در آغاز جنگ تحمیلی این مناطق را اشغال کرد. این دو پیش رفتگی در خط مرز واقع گردیده اند و شهرهای سرپل ذهاب و گیلان غرب نقطه احتیاط آنها محسوب می شوند.

مرز رسمی پرویزخان در نزدیکی پاسگاه مرزی پرویز و روستایی به همین نام در کنار رودخانه قوره تو احداث گردیده است که یکی از فعال ترین معابر مرزی کشور می باشد.

ضمناً طبق توافقی که بین استان ایلام و کرمانشاه صورت گرفته قسمت هایی از مرز جنوبی استان کرمانشاه حدود ۱۵ کیلومتر به ایلام واگذار گردیده که از میله مرزی ۳۶ تا رودخانه تلخاب می باشد. ولی هنوز تحویل و تحول کامل صورت نگرفته و پاسگاه های مرزی تلخاب و بازرگان که در این منطقه مستقر هستند و در تابعیت مرزبانی استان کرمانشاه می باشند، یکی از خلأ های مرزی استان همین نقطه مورد اشاره است (هنگ مرزی قصر شیرین، ۱۳۸۷: ۹۰).

تحلیل پراکنش واحدهای مرزی منطقه قصر شیرین

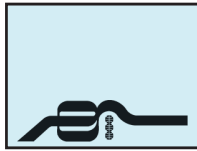
شهرستان قصر شیرین با جمعیتی معادل ۲۵۵۱۷ نفر در سال ۱۳۹۰ در منطقه دشتی در غرب استان کرمانشاه قرار گرفته که تنها قسمت هایی از آن را کوه های کم ارتفاع پوشانیده است. این شهرستان نسبت به بقیه شهرستان های استان به خصوص شهرستان های مرزی سرپل ذهاب، جوانرود، دارای ارتفاعات و کوه های کمتری است که مهمترین آنها عبارتند از: الف) آق داغ در ۴ کیلومتری غرب قصر شیرین به ارتفاع ۶۴۵ متر که مرز مشترک ایران و عراق از میله مرزی ۵۷/۵ و ۵۷/۶ و ... و ۵۷/۱۲ و ۵۸ به طول تقریبی ۱۴/۵ کیلومتر را تشکیل می دهد.

ب) بازی دراز در ۱۴ کیلومتری جنوب شرقی قصر شیرین به ارتفاع ۱۰۱۲ متر. علاوه بر ارتفاعات بالا ناهمواری ها و ارتفاعاتی در نوار مرز به طرف جنوب قصر شیرین وجود دارد که می تواند نقش مهمی در دفاع از کشور ایفا کنند که عبارتند از: ارتفاعات باباهادی، قره بلاغ، کهنه ریگ، کومه سنگ، ابوقریب، قلالان.

پ) جاده قصر شیرین، نفت شهر، سومار که از وسط شهر قصر شیرین در جنوب آن با عبور از پل روی رودخانه الوند در کنار قصر جدید گذشته و به موازات مرز کشیده شده است، در صورت اتصال به مهران از توابع استان ایلام یک جاده مهم نظامی محسوب خواهد شد (لرزم/آر، ۱۳۲۲: ۵۹).

- معابر نفوذی منطقه قصر شیرین

اراضی شهرستان قصر شیرین اغلب دشت و یا تپه ماهور است و بلندی های آن محدود است به ارتفاعات آق داغ که در غرب قصر شیرین واقع و خط الرأس آن مرز ایران و عراق را تشکیل می دهد و قسمتی از کوه بازی دراز نیز در این

- ۱) معبر میدان عراق، باویسی، سرقلعه، گرده‌نو، سرپل ذهاب،
- ۲) معبر چیا رضاعراق، تپله کوه - سر قلعه، گرده‌نو، سرپل ذهاب،
- ۳) معبر میدان عراق، چیا سرخ عراق، تنگ هوان، سرپل ذهاب،
- ۴) معبر چیا سرخ عراق، تنگ حمام - سرپل ذهاب.

کلیه معابر نفوذی که به شهر سرپل ذهاب می‌رسند از سه مسیر اسلام‌آباد غرب و بعد از آن به کرمانشاه مرکز استان منتهی می‌شوند: الف- مسیر گردنه پاتاق-کزند- اسلام‌آباد، ب- مسیر گردنه سگان گوار- اسلام‌آباد و ج- مسیر گیلان‌غرب، گردنه قلاج، اسلام‌آباد غرب. هر سه مسیر از مناطق کوهستانی و صعب‌العبور می‌گذرند که حرکات را به شدت محدود می‌نمایند.

وضعیت امنیت و قاچاق در شهرستان سرپل ذهاب

در شهرستان سرپل ذهاب که با کردستان عراق هم‌جوار است حضور و فعالیت عناصر گروهک‌های ضدانقلاب به لحاظ بافت مذهبی و قومی و نیز وضعیت جغرافیایی آن، بدلیل فقدان ارتفاعات صعب‌العبور جهت مخفیگاه، نسبت به شهرستان‌های مرزی پاوه و جوانرود محدودتر است و صرفاً عناصر خودفروخته حزب منحلۀ دمکرات از معابر موجود در منطقه که منتهی به ارتفاعات دالاهو واقع در حد فاصل شهرستان‌های اسلام‌آباد غرب و جوانرود است، جهت تردد از مرز استفاده می‌نمایند. در حال حاضر به لحاظ مشکلات اقتصادی و نیز اوضاع نابسامان کردستان عراق عده‌ای افراد سودجو و فرصت طلب با استفاده از خلاءهای مرزی و عبور به آن سوی مرز مبادرت به خروج مواد غذایی نموده و در مراجعت سلاح، مهمات، مشروبات الکلی، اسکناس جعلی و فیلم‌های مبتذل به کشور وارد می‌نمایند و در این رابطه تعدادی از مرزنشینان نیز با توجه به آشنایی با معابر و چگونگی استقرار نیروهای نظامی و انتظامی با آنها همکاری دارند.

وضعیت مرز ثلاث باباجانی

ثلاث باباجانی از شمال به اورامان و پاوه و از جنوب به سرپل ذهاب، از شرق به کرمانشاه و از غرب به کشور عراق متصل است. زبان مردم این شهر کردی (لهجۀ سورانی، گویش جافی) است. براساس آمار سال ۱۳۹۰ جمعیت این شهر ۳۸۴۷۵ نفر بوده است.

شهرستان ثلاث باباجانی ۷۴ کیلومتر با کشور عراق مرز مشترک دارد که نسبت به سایر شهرستان‌های مرزی استان از پیچیدگی جغرافیای طبیعی و انسانی ویژه‌ای برخوردار است به گونه‌ای که از منطقه هوان تا باویسی دارای دشت‌های وسیع و مرغوب کشاورزی است و بعد از آن رشته کوه‌های بمو آغاز و تا بیزل و بانینار ادامه می‌یابد. مرزهای مشترک دو کشور در این شهرستان نسبت به شهرستان‌های سرپل ذهاب و قصر شیرین کوهستانی و صعب‌العبور می‌باشد.

بازارچه مرزی شیخ‌صالح در کنار میله مرزی شماره ۶۹/۵ احداث گردیده است. موقعیت بازارچه طوری است که به علت وجود ارتفاعات سرکوب شبیه یک تنگ قیفی شکل بوده و بازارچه در قسمت ورودی تنگه استقرار یافته است. پاسگاه مرزی شیخ‌صالح در بین میله ۶۹/۴ و ۶۹/۵ به

مرزی قصر شیرین و سومار) دارای ۴۸ پاسگاه مرزی سازمانی است که در حال حاضر از این تعداد ۲۲ پاسگاه با میانگین سرزمین مرزی تحت کنترل هر پاسگاه ۱۲/۵ کیلومتر فعال است. لازم به توضیح است بعد از جنگ اول خلیج فارس (جنگ نفت) در سال ۱۹۹۷ کردها در عراق به خودمختاری رسیدند. منطقه بمو تا مندریه ۱۸ پاسگاه مرزی در منطقه تحت حاکمیت و کنترل نیروهای کرد (اتحادیه میهنی و دمکرات عراق) قرار دارد، که در حال حاضر از این تعداد، ۶ پاسگاه فعال و ۱۲ پاسگاه تخریب و منهدم گردیده‌اند. تاکنون هم توسط دولت فدرال کُرد اقدامی در جهت بازسازی آنها صورت نگرفته است. خلاء مرزی ایجاد شده در احداث ۱۲ پاسگاه مرزی در کردستان عراق در همسایگی مرزی قصر شیرین باعث افزایش تردهای مرزی غیرمجاز، قاچاق کالا و ... گردیده است. در خارج از حوزه سرزمین کردستان عراق یعنی از مندریه تا لجمه (خسروی تا تلخاب) از مجموع ۳۰ پاسگاه مرزی عراق هم به علت سقوط دولت به سرکردگی صدام و تخریب پاسگاه‌های مرزی تنها ۱۶ پاسگاه مرزی فعال هستند و ۱۴ پاسگاه مرزی دیگر به کلی تخریب و از جغرافیای مرزبانان عراق حذف گردیده‌اند. از تعداد ۴۸ پاسگاه مرزی عراق در منطقه مورد مطالعه، ۲۲ پاسگاه مرزی فعال و مابقی متروکه هستند که تأثیر زیادی در ایجاد زمینه برای جرائم امنیتی و انتظامی چون تردهای غیرمجاز مرزی به هر انگیزه‌ای دارد (مطالعه نقشه ۱:۵۰/۰۰۰ مرزبانان استان کرمانشاه، ۱۳۸۵: ۱۹۶).

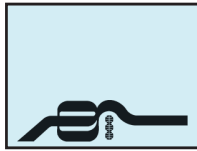
وضعیت مرز سرپل ذهاب

این شهرستان با مساحت ۱۲۷۱ کیلومتر، ۵/۲ درصد از مساحت کل استان را در بر می‌گیرد. شهرستان سرپل ذهاب در سال ۱۳۹۰ با جمعیت ۸۵۶۱۶ نفر در ۳۰ کیلومتری شرق قصر شیرین، از شمال به شهرستان ثلاث باباجانی از شرق به شهرستان دالاهو از غرب به شهرستان قصر شیرین و از جنوب به شهرستان گیلان‌غرب محدود است. این شهرستان دارای ۱۶ کیلومتر مرز مشترک با عراق است که از شمال رودخانه قوره‌تو شروع شده و تا میله مرزی شماره ۶۰/۲ در هوان ادامه دارد. وضعیت مرز و موقعیت پاسگاه‌های مرزی سرپل ذهاب به شرح زیر است:

از مشکلات مرزی این منطقه عدم حضور نیروهای عراق در مرز و ضعف حاکمیت در این مناطق است، به طوری که از مقابل پاسگاه مرزی در بندجوق شهرستان قصر شیرین به سمت شمال، نیروهای نظامی و انتظامی عراق عملاً حضور فیزیکی ندارند و بیشتر نیروهای مسلح کُرد در این مناطق مستقر هستند و حاکمیت دارند. این مسئله باعث شده است روستاییان مرزنشین مشروبات الکلی، انواع فیلم‌های مبتذل ویدئویی، اسلحه و مهمات قاچاق از نوار مرزی قصر شیرین - سرپل ذهاب وارد کشور نمایند.

معابر نفوذی شهرستان سرپل ذهاب

ارتفاعاتی مانند دالاهو، شاه‌نشین، گاومیشان، دانه خشک و آهنگران معابر نفوذی منطقه را نسبتاً محدود کرده است. با وجود این، معابر کوچک و بزرگ متعددی از خاک عراق وارد این منطقه می‌شود که بیشتر آنها مالرو هستند. این معابر عبارتند از:

فاصله این شهرستان تا مرکز استان حدود ۱۵۰ کیلومتر و ارتفاع آن از سطح دریا بیش از ۱۵۲۵ متر است. این شهرستان از سه بخش و ۸ دهستان به شرح زیر تشکیل گردیده است:

- ۱) بخش مرکزی شامل دهستان‌های هولی، شمشیر، منصورآقایی،
  - ۲) بخش باینگان شامل دهستان‌های ماکوان (دودان) کلاشی، شیوه‌سر،
  - ۳) بخش نوسود شامل سیروان - شرام (نیمسانه).
- شهر پاوه در کنار دره خانقاه شکل گرفته و رودخانه پاوه (دره کل) که از کوه شاهو سرچشمه گرفته از جنوب شهر می‌گذرد و چشمه یا سراب هولی علاوه بر مصارف آشامیدنی اهالی، باغات آن را نیز مشروب می‌کند.
- این شهرستان دارای ۷۹ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق است که از میله مرزی شماره ۶۹/۱۰ در روستای کانی سالار شروع و تا میله ۸۳ در کنار روستای بیدرباز در شمال بخش نوسود ادامه دارد، که ۴۲ کیلومتر آن مرز آبی رودخانه سیروان و بقیه (۳۷ کیلومتر) مرز خشکی شهرستان پاوه است که نسبت به سایر شهرستان‌های مرزی استان کوهستانی‌تر و صعب‌العبورتر است. مرزهای این شهرستان شامل دو حوزه مرزی باینگان و نوسود است. از میله ۶۹/۱۰ تا ۶۹/۱۱ به طول ۴۲ کیلومتر وسط‌المیاء رودخانه سیروان مرز مشترک دو کشور را تشکیل می‌دهد. در طول این رودخانه ۹ پاسگاه مرزی جهت حراست و کنترل مرزها مستقر هستند. اولین پاسگاه مرزی در روستای خالی از سکنه دروله به همین اسم (دروله) مستقر است که به طول ۹ کیلومتر به سمت شمال، مرز را تحت کنترل خود دارد و بیشترین طول مرز را نسبت به سایر پاسگاه‌های مرزی شهرستان پاوه دارا می‌باشد. رودخانه سیروان در مقابل این پاسگاه پس از پیوستن آب لیل به آن به سمت شمال‌غربی داخل کشور عراق جریان یافته و به سد دربندیخان می‌ریزد. در طول رودخانه دو طرف مرز مشترک کوه‌ها و ارتفاعات بلندی قرار دارد که این مسئله باعث شده آب رودخانه در این منطقه قابل استفاده نباشد. این ارتفاعات در سمت ایران تا رودخانه مرخیل (آب لرن) ادامه دارد و پس از رودخانه مرخیل همچنان کوه‌ها و ارتفاعات تا میله ۶۹/۱۱۱ نقطه شروع رودخانه به عنوان مرز مشترک دو کشور امتداد دارد.

در سمت شرق رودخانه، خاک جمهوری اسلامی ایران، ارتفاعات به جز محل عبور رودخانه مرخیل صعب‌العبورتر و پوشیده‌تر از درختان جنگلی می‌باشد در حالی که خاک عراق چنین وضعیتی ندارد. لذا این مسئله باعث شده که ایران نسبت به رودخانه سیروان و منطقه برتری بهتری داشته باشد. بعد از پاسگاه دروله پاسگاه مرزی دگاگا در روستای خالی از سکنه به همین اسم در کنار رودخانه مستقر است که حدود ۶ کیلومتر از مرز را کنترل می‌کند، سپس پاسگاه مرزی باورول در روستای باورول (خالی از سکنه) که ۵ کیلومتر از مرز رودخانه سیروان را کنترل می‌کند در دامنه ارتفاعات قرار دارد. پاسگاه‌های مذکور در دامنه کوه کیله در حاشیه جاده سنتو مستقر هستند که پوشیده از درختان جنگلی است. بعد از این قسمت مرز که حدود ۲۰ کیلومتر طول آن است، رودخانه مرخیل در روستای ژاله به سیروان می‌ریزد. در کنار آن در روستای ورمچه پاسگاه مرزی ورمچه مستقر است که ۲ کیلومتر از مرز رودخانه‌ای را کنترل می‌کند. این پاسگاه یکی از پاسگاه‌های منطقه انتظامی پاوه است که دارای کمترین طول مرزی است. در سمت ایران

علت فقدان مکانی مناسب در ارتفاعات سرکوب، در حدود ۱/۵ کیلومتری مرز مستقر شده است. یک برجک در میله مرزی ۶۹/۵ در کنار بازارچه مرزی وجود دارد.

به علت بُعد مسافت و وجود معابر نفوذی بین پاسگاه‌های مرزی شیخ‌صالح و بیزل، از محور دره امین (دره دم) که فعلاً روستای خالی از سکنه و بازسازی نشده است توسط مرزنشینان ایرانی به صورت غیرمجاز دام از کشور خارج می‌کنند. لذا پیشنهاد تأسیس یک پاسگاه مرزی در محل روستای بانی‌نار داده شده است که تصویب گردیده ولی تاکنون مستقر نشده است. محل جدید پاسگاه مرزی بیزل در کنار میله ۶۹/۹ در ارتفاع کوه بیزل که دارای موقعیت خوبی است و بر مناطقی از عراق تسلط داشته و مشرف می‌باشد در نظر گرفته شده است (سلطانی، ۱۳۷۸: ۱۲۵ - ۱۲۶).

معابر نفوذی - ترانزیتی برای قاچاقچیان شهرستان ثلاث

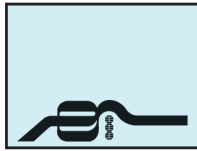
وجود ارتفاعات شاهو در شمال‌شرق شهرستان ثلاث و ارتفاع سرکوب در بخش روانسر و نیز شفیله کوه که در بین دره رودخانه زیمکان و رودخانه قلعه میرآباد و لوشه قرار گرفته و کوه بنی‌گز - سارابند - باباشاهباز، شهرستان ثلاث باباجانی را به بهشتی برای قاچاقچیان تبدیل کرده است. همچنین وجود کوه بیزل و ارتفاعات بمو در مرز مشترک دو کشور، به خصوص ارتفاعات بمو که بیشتر آن در خاک عراق قرار دارد باعث محدودیت معابر نفوذی از کشور عراق به شهرستان جوانرود شده است. مهمترین معابر نفوذی این منطقه عبارتند از:

- ۱) معبر روستای پروین عراق، قیطول، ازگله،
  - ۲) معبر روستای بیزل عراق، شیخ‌صالح، ازگله.
- معابر یاد شده بعد از ازگله و امام عباسی از یک سو به شهرستان سرپل‌ذهاب و از سوی دیگر از طریق تازه‌آباد به جوانرود مرتبط می‌شود. معبر اخیر از دو طریق به کرمانشاه مرکز استان منتهی می‌شود یکی از طریق جوانرود، روانسر، کرمانشاه و دیگر از طریق جوانرود، کوزران، ماهی‌دشت، کرمانشاه.

محوری که از ثلاث به کوزران می‌رسد هم از طریق چهار زبر و ماهیدشت و هم از طریق گهواره به شهرستان اسلام‌آباد غرب نیز مرتبط می‌گردد (سلطانی، ۱۳۷۸: ۱۲۲). کلیه معابر ورودی که کمتر تحت کنترل و مدیریت نظام جمهوری اسلامی و نیروی انتظامی منطقه می‌باشند محلی برای ورود کالاهای تولید خارج از کردستان عراق به مقاصد همانند بازار داخلی جوانرود بوده که این خود به بازاری ملی تبدیل شده و باعث جذب خریدارانی از فواصل دور همانند کاشان، اصفهان و شیراز به این مقصد و بهشت کالاهای ارزان شده است.

وضعیت مرز شهرستان پاوه

شهرستان پاوه با جمعیتی برابر ۵۶۸۳۷ نفر در سال ۱۳۹۰ و مساحت ۱۲۵۸ کیلومتر مربع که شامل ۵/۱۵ درصد از کل سطح استان می‌باشد، در شمال غرب استان کرمانشاه واقع گردیده و از شمال به مریوان و از مشرق به سنندج، از جنوب به شهرستان جوانرود و از غرب به کشور عراق محدود است.

ج: حضور نیروهای اطلاعاتی اسرائیلی، آمریکایی و انگلیسی در نزدیکی مرز.

د: استفاده از تجهیزات الکترونیکی، راداری و ماهواره‌ای توسط نیروهای مذکور در مرز به منظور کنترل طرفین مرز بالاخص سمت خاک ایران (فرماندهی مرزبانی کرمانشاه، ۱۳۸۶: ۲۳۱).

معابر نفوذی - ترانزیتی قاچاقچیان در منطقه پاوه

وجود رشته کوه شاهو که در حد فاصل بین کردستان و شهرستان‌های پاوه و جوانرود امتداد دارد و نیز رشته کوه ماکوان که از جنوب دهستان منصور آقایی و باینگان و دودان کشیده شده از محلی به نام مرخیل به خاک عراق منتهی می‌گردد و همچنین کوه تخت اورامان که دنباله کوه‌شاهو است و در منتهالیه آن واقع گردیده شهرستان پاوه را به منطقه‌ای کوهستانی و صعب‌العبور تبدیل کرده است. از جاده پاوه به سمت نوسود رشته کوه زاگرس در این بخش به ارتفاعات صعب‌العبوری تبدیل می‌گردد که تنها مردم بومی آشنا با منطقه می‌توانند از آن بگذرند. به دلیل عدم پوشش منطقه توسط نیروهای انتظامی امکان تردد مرزی به صورت غیرقانونی به آسانی امکانپذیر است. مردم محلی که در روستاهای اطراف از روستای نجار، هجیج، داریان و ... تا روستاهای نزدیک مرز همانند هانیگرمله و دزآور زندگی می‌کنند به دلیل ضعف اشتغال در بخش‌های کشاورزی، صنعتی، خدماتی و عدم رسیدگی و سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و غیردولتی در گردشگری، صنعت، باغداری و کشاورزی یا دامداری، در جریان‌های وسیعی از قاچاق کالا و ارز از کردستان عراق عمدتاً به سمت بازارهای اصلی در سراسر کشور بخصوص بازار جوانرود درگیر شده‌اند. از دیدگاه این مردم کوهستانی، قاچاق کالا امری ضروری است که به دلیل نبود امکانات جایگزین، به رغم پتانسیل منطقه در بخش‌های گردشگری، باغداری، دامداری و کشاورزی است. معابر انتقال کالاهای قاچاق توسط افراد قاچاقچی تحت کنترل بوده و از طرق شبه‌قانونی و غیرقانونی کالا انتقال می‌یابد.

معابر عمومی که از کشور عراق وارد شهرستان پاوه می‌شود عبارتند از:

۱) معبر خورمال عراق - روستای هانیگرمله - نوسود - پاوه،

۲) معبر حلبچه عراق - شومشیر - نوسود - پاوه،

۳) معبر حلبچه عراق - مرخیل - باینگان - پاوه.

همه معابر یاد شده از طریق پاوه - روانسر به مرکز استان یعنی شهر کرمانشاه مرتبط می‌شوند.

وضعیت امنیتی در مرزهای استان کرمانشاه

مرزهای جمهوری اسلامی ایران با کشور عراق در پی قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر و با در نظر گرفتن پروتکل الحاقی ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ در تاریخ ۲۱ دسامبر ۱۹۷۵ تحدید حدود شدند. مرزهای استان کرمانشاه هم به تبع آن تعیین حدود شده‌اند. مرز استان کرمانشاه از میله مرزی ۳۶ اصلی در رودخانه تلخاب (حد نهایی استان کرمانشاه و شروع مرزهای استان ایلام) شروع و به میله مرزی ۸۳/۲ فرعی در ارتفاعات تخت اورامان (حد نهایی استان کرمانشاه و شروع مرزهای استان کردستان) ختم می‌گردد. مرزهای

بعد از رودخانه مرخیل کوه‌های زردوئی، هال و گزن بر رودخانه سیروان مشرف می‌باشند.

پاسگاه مرزی مرخیل (لشکرگاه) در کنار رودخانه مرخیل بین دو روستای مرخیل و لشکرگاه مستقر است. سپس پاسگاه مرزی ژاله در روستایی به همین نام در کنار رودخانه مستقر است. آنگاه پاسگاه‌های مرزی هیرتاووزی در دامنه کوه زردوئی در کنار جاده سنتو قرار دارند، پاسگاه مرزی زی همانند ورمچه دارای کمترین طول مرز کنترلی (۲ کیلومتر) می‌باشد. پاسگاه مرزی بله‌بزان در روستای بله‌بزان در دامنه کوه هال در نزدیکی میله مرزی ۶۹/۱۱ کنار جاده سنتو قرار دارد که آخرین پاسگاه در کنار رودخانه سیروان (نقطه شروع رودخانه به عنوان خط مرزی) است.

جهت جریان آب رودخانه از شمال به سمت جنوب است. کلیه پاسگاه‌های مرزی که در کنار رودخانه مستقر هستند در حاشیه جاده سنتو قرار دارند و به وسیله این جاده با همدیگر ارتباط دارند. این جاده قبل از پیروزی انقلاب اسلامی احداث شده که در طول نوار مرزی استان‌های شمالی مرز غرب کشور به مرز استان کرمانشاه کشیده شده و از شهرهای میروان، نوسود سپس از دوآب به مرخیل - دروله - بانینار - شیخ‌صالح - ازگله - سرپل‌ذهاب و قصرشیرین به سمت نفت‌شهر و سومار موازی با مرز کشیده شده است.

در طول مرز رودخانه سیروان به علت اینکه ارتفاعات سمت ایران پوشیده از جنگل و دارای شیب بیشتری نسبت به رودخانه می‌باشد؛ موقعیت نظامی ایران بهتر از عراق بوده و به منطقه تسلط کامل دارد.

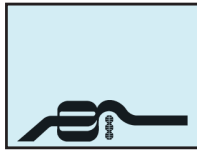
پاسگاه مرزی بیدرباز آخرین پاسگاه مرزی شهرستان پاوه در بین میله مرزی ۸۲ تا ۸۳ در روستای بیدر باز مستقر است. بازارچه مرزی شوشمی که به صورت یکطرفه در بین میله مرزی ۷۱، ۷۲ در نزدیکی روستای شوشمی در غرب نوسود احداث شده و فعال است، کالا و بویژه لوازم خانگی وارد می‌کند و نسبت به بازارچه شیخ‌صالح و بازارچه مرزی پرویزخان در این زمینه فعال‌تر است (مگ مرزی پاوه، ۱۳۸۶: ۹۰-۹۵).

وضعیت پاسگاه‌های مرزی شهرستان پاوه در مقابل منطقه مرزی عراق

از میله مرزی شماره ۶۹/۱۰ در روستای کانی‌سالار در بخش باینگان شروع و تا میله مرزی شماره ۸۳/۲ در ارتفاعات روستای کیمینه و بیدرواز بخش نوسود امتداد دارد، جمعاً دارای ۱۴ میله اصلی و ۱۴ میله فرعی است. طول نوار مرزی ۳۷ کیلومتر خشکی و ۴۲ کیلومتر آبی (رودخانه سیروان) است که توسط هنگ مرزی پاوه کنترل و مراقبت می‌شود. این مرزبانی دارای ۳ گروهان و ۱۵ پاسگاه مرزی است که همه آنها از طریق پاوه و روانسر به شهر کرمانشاه مرتبط می‌شوند (میرزائی پور، ۱۳۹۰-۱۳۸۹).

تهدیدات موجود در مرز پاوه

الف: فعالیت و حضور مسلحانه عناصر ضد انقلاب از جمله پژاک، ب: تردد قاچاقچیان و عابرین و متجاوزین غیرمجاز مرزی برای عیادت از بستگان، درمان، جاسوسی برای کشورهای فرامنطقه‌ای در آنسوی مرز.

مرز و پستی و بلندی‌های فراوان، تنگه‌ها و تفاوت و تنوع جغرافیایی در طول مرز اعم از دشت، تپه، کوه، ارتفاعات صعب‌العبور، رودخانه‌های مرزی به همراه تنوع اقلیمی از قصرشیرین تا پاره، کنترل کامل مرز را در خصوص کاروان‌های قاچاق با مشکل مواجه کرده است. این در حالی است که ما در طول این خطوط دارای تجهیزاتی همانند مرزهای هوشمند ایالات متحده با همسایگانش نیستیم. همچنین اگرچه دستور ساخت دیوار مرزی در این منطقه داده شده اما این طرح دارای هزینه‌های سرسام آوری است و در حال حاضر و تا آینده قابل پیش‌بینی امکان‌پذیر نمی‌باشد. این تنوعات جغرافیایی که با خود محدودیت‌هایی را به همراه دارد و نیاز به تنوع رفتار و مدیریت نظامی و انتظامی مرز را بیشتر می‌سازد زمینه این را فراهم ساخته تا استقرار پاسگاه‌های مرزی نامناسب بوده و زمینه دید و مدیریت کامل را فراهم نیاورد به همین دلیل در این منطقه شاهد آسیب‌پذیری هرچه بیشتر پاسگاه‌های مرزی همانند حملات مکرر به پاسگاه شمشیر در پاره باشیم.

اشکال ژئومورفولوژیکی محدوده مورد مطالعه به لحاظ نظامی در سه شکل اراضی مرتفع، نسبتاً مرتفع و فرورفتگی دیده می‌شوند. این اراضی هریک تأثیر منحصر به فردی بر تحرک و جابجایی آزادانه نیروهای نظامی، مکانیابی هدف‌ها، ارسال آتش مؤثر، انجام عملیات غیررزمی، هماهنگ نمودن اقدامات، تجهیز و پشتیبانی مؤثر در سه سطح استراتژیک، عملیات و تاکتیک دارند. ناهمواری‌ها به دلیل دارا بودن شرایط ارتفاعی و جهت‌گیری خاص (در برابر باد و تابش خورشید) با تغییر در آب و هوای محلی، هدایت و زهکشی هیدروگرافیکی و تنوع در سنگ‌های تشکیل دهنده، به عنوان یکی از عناصر سیستم مورفوزنر محیطی مناسب بررسی شده و دارای اهمیت زیادی هستند.

از منظر ژئومورفولوژیکی مناطق کوهستانی برای بیگانگان نوعی محدودیت محسوب می‌شود؛ چراکه توپوگرافی زمین و عواملی همچون شیب زیاد و وجود پرتگاه‌ها و نقاط صعب‌العبور، عبور و مرور آنها را چه به شکل خودرویی و چه در حالت انفرادی دچار مشکل می‌کند. در ضمن حجم موادی که به این ترتیب می‌تواند جابجا شود، کم شده و در نهایت به لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نخواهد بود. از سوی دیگر این شرایط باعث می‌شود که نیروهای انتظامی و نظامی نیز بتوانند در اجرای کمین‌ها موفق‌تر عمل نموده و به این ترتیب ریسک عملیاتی بیشتر شود.

از منظر ژئومورفولوژیکی دشت‌ها جولانگاه اشرا و قاچاقچیان محسوب می‌شوند. به دلیل هموار بودن مسیر، سرعت حرکت آنان در این واحدها بسیار بالاست. ارتفاعات و برجستگی‌های منفردی که در دشت‌ها وجود دارند، نقاط شاخصی برای شناسایی راه‌های عبوری و جهت‌یابی محسوب می‌شوند. همچنین این نقاط برای استراحت و توقف نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند. حرکت یاغیان و اشرا و گروهک‌ها در این واحد و در طول شب با توجه به نوع عارضه صورت می‌گیرد و در شب‌های مهتابی با چراغ خاموش انجام می‌شود. به این ترتیب امر پیشگیری در این نواحی بسیار سخت و مخاطره‌آمیز است.

برای نیروهای انتظامی و نظامی نیز این عوارض به عنوان یک قابلیت مطرح هستند؛ چراکه به صورت طبیعی انسداد مرز را فراهم می‌کنند و از

استان کرمانشاه ۳۴۶ کیلومتر از مرزهای ۱۳۳۶ کیلومتری جمهوری اسلامی ایران با عراق را تشکیل می‌دهد (عزتی، ۱۳۸۴). استان کرمانشاه به لحاظ همسایگی با مرزهای کردی و عربی عراق (از نظر زبانی و قومی) نسبت به سایر استان‌های کشور از ویژگی خاصی برخوردار است. شش شهرستان از مجموع شانزده شهرستان استان کرمانشاه (قصرشیرین، سرپل‌ذهاب، ثلاث باباجانی، جوانرود، پاره، گیلانغرب) مرزی هستند. مساحت شهرهای مرزی استان کرمانشاه ۷۰۷۰ کیلومتر مربع است که ۲۹٪ از مساحت استان را شامل گردیده‌اند. مرزهای استان کرمانشاه به دو دسته تقسیم می‌شوند:

الف: مرزهای رودخانه‌ای که طول این خطوط مرزی ۱۱۷/۵ کیلومتر است (با احتساب ۶ رودخانه مرزی)

ب: مرزهای خشکی استان که طول آنها ۲۲۸/۵ کیلومتر است. در اجرای تصمیمات اتخاذشده در ناجا و در پی ساماندهی واحدهای مرزی و انتظامی، هنگ‌های مرزی از مناطق انتظامی تفکیک گردیدند که در پی این تصمیمات اتخاذ شده استان کرمانشاه دارای سه هنگ مرزی سومار، هنگ مرزی قصرشیرین، هنگ مرزی پاره (از نظر تصمیمات کشوری بخش سومار هم جزء شهرستان مرزی قصرشیرین می‌باشد) است.

هنگ مرزی قصرشیرین با احتساب هنگ مرزی سومار که در محدوده جغرافیایی شهرستان قصرشیرین قرار دارد دارای ۲۶۱ کیلومتر مرز از میله مرزی ۳۶ اصلی تا میله مرزی ۶۹/۱۰ فرعی (رود تلخاب تا بیزل) است. هنگ مرزی پاره در محدوده جغرافیایی شهرستان پاره دارای ۸۵ کیلومتر مرز از میله مرزی ۶۹/۱۰ تا میله ۸۳/۲ فرعی در منطقه بی‌درواز است. در مجموع از ۳۴۶ کیلومتر مرز مشترک استان کرمانشاه با کشور عراق ۱۹۶ کیلومتر آن در محدوده فدرالی کردستان عراق است و مابقی به میزان ۱۵۰ کیلومتر با دولت مرکزی عراق است (فرماندهی مرزیابی استان کرمانشاه، ۱۳۸۶: ۱).

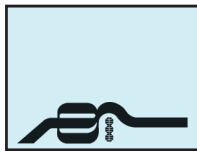
یک راه کار معقول برای کاهش بار بحران منطقه و درگیری‌های نظامی، انتخاب مناطقی برای فعالیت‌های اقتصادی منطبق بر موقعیت‌های مناسب جغرافیایی است. به عبارت ساده‌تر بایستی با توجه به تشکیل و راه‌اندازی مؤسسات صنعتی از قبیل صنایع غذایی، پتروشیمی، پالایش نفت و ... و نیز با سرمایه مشترک دو کشور و مشارکت سرمایه‌گذارهای خارجی؛ هم در جهت کنترل و کاهش تردهای غیرمجاز مرزی قدم برداشت و هم امکان عملیات نظامی را در مقیاس وسیعی کاهش داد (عزتی، ۱۳۸۴: ۴۲۶ - ۴۲۴).

ویژگی‌های مرزهای استان کرمانشاه

از مهمترین ویژگی‌های مرزهای استان می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: **محدب بودن:** این شکل مرز بهترین شرایط برای عملیات آفندی است و ابتکار عمل را معمولاً زودتر فراهم می‌کند، مانند برآمدگی قصرشیرین بین میله مرزی شماره ۵۱ تا ۶۰، برآمدگی نفت‌شهر بین میله مرزی ۴۴/۹ و ۴۶. این دو برآمدگی از نظر نظامی حائز اهمیت فراوانی هستند و به همین دلیل رژیم عراق در سال ۱۳۵۹ در ابتدای جنگ تحمیلی این دو برآمدگی را اشغال کرد.

طولانی بودن مرزهای غربی ایران با کشور عراق: اشکال مختلف مرز (محدب، و مستقیم) در این بخش از کشور و وضع توپوگرافی خاص

نیازمندی‌های استان کرمانشاه جهت مقابله با تهدیدات

وضعیت مرزهای استان از نظر پروژه‌های عمرانی و تجهیزات مورد نیاز

عوامل مرزبانی:

پاسگاه‌های مصوب استان ۶۶ واحد،

پاسگاه‌های مصوب فعال ۶۲ واحد،

پاسگاه‌های مصوب غیر فعال ۴ واحد،

برجک‌های مصوب استان ۱۲۶ واحد،

برجک‌های مصوب موجود ۱۸ واحد،

اعتبارات استان در سال ۸۶؛ ۷/۴۵۰/۰۰۰/۰۰۰ تومان (هفت میلیارد و چهارصد

و پنجاه میلیون تومان)

اعتبارات استان در سال ۸۷؛ ۸۷ (صفر)،

اعتبارات استان در سال ۸۸؛ ۱/۸۱۳/۵۰۰/۰۰۰ تومان (یک میلیارد و هشتصد

وسیزده میلیون و پانصد هزار تومان)

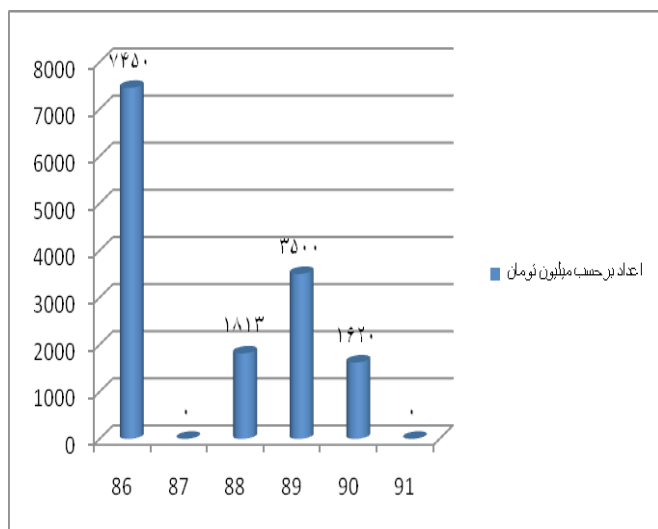
اعتبارات استان در سال ۸۹؛ ۳/۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰ تومان (سه میلیارد و پانصد

میلیون تومان)

اعتبارات استان در سال ۹۰؛ ۱/۶۲۰/۰۰۰/۰۰۰ تومان (یک میلیارد و ششصد

و بیست میلیون تومان)

اعتبارات استان در سال ۹۱؛ ۰ (صفر) (نمودارهای شماره ۲ و ۳)

نمودار (۲): مطالبات استان کرمانشاه در ارتباط با بودجه‌های عمرانی مرزی (مورد نیاز در عین حال تخصیص نیافته)

نیازمندی‌های استان جهت کنترل بهتر مرز

برای کنترل و انسداد مناسب مرز به منظور جلوگیری از ورود انواع قاچاق کالا و ارز؛ تردد جاسوسان و مترددین غیرمجاز؛ روان‌سازی تردد لجستیکی و پرسنلی یگان‌های نظامی و مرزبانی در مرز؛ تسهیل در خدمات‌رسانی و مهمتر اینکه دسترسی به موقع عوامل مرزبانی برای تسلط و کنترل بر تمامی مرز:

۱ - احداث ۱۱۶ کیلومتر جاده مرزی،

طرفی امکان کمین‌های مناسب را فراهم می‌نمایند (عبادی‌نژاد، صفاری، پناهی و پورغلامی، ۱۳۸۹: ۴۸۴-۴۷۰).

عامل طبیعی، عواملی خدادادی چون کوه، دریا، دره و رودخانه است که خود می‌تواند بر حسب نوع آن منجر به جلوگیری یا کاهش تردهای غیرمجاز شود. برای مثال، عامل رودخانه در صورتی که خروشان یا سرد بوده و نتوان از آن رد شد، امکان حرکت‌های خرابکارانه یا قاچاق انسان و کالا را به شدت کاهش می‌دهد.

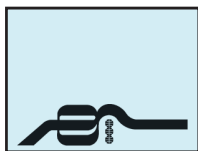
عامل طبیعی البته می‌تواند در نوع خود به عنوان مانعی در راه تعقیب اشراک و قاچاقچیان باشد که با «بومی» و آشنا به منطقه بوده و یا خود را با شرایط سازگار کرده‌اند. برای مثال، آب و هوای بسیار سرد، جاده‌های کوهستانی نامطمئن، لغزنده و گاه ابتکاری (جاده‌هایی که توسط اشراک و قاچاقچیان و بدون رعایت استانداردهای مهندسی ساخته می‌شود) در عمل امکان تعقیب گروهک‌ها و قاچاقچیان را به خصوص در مواردی که نیروی پیگرد به تجهیزات لازم دسترسی نداشته باشد، دشوار می‌سازد. عامل طبیعی، در عین حال می‌تواند به نوعی باشد که حرکات خرابکارانه و قاچاق را تسهیل نماید. برای نمونه وجود دریاچه یا رودخانه‌ای پهناور که کنترل چندانی نسبت به گلوگاه‌های آن وجود نداشته باشد، می‌تواند به واسطه‌ای مطمئن برای حمل و نقل انسان یا کالای قاچاق آن هم در سطحی وسیع؛ تبدیل شود.

مقصود از عوامل مرزی غیرطبیعی، آن دسته از عوامل مرزی است که از وضعیت خاص مرز ناشی می‌شود بر همین اساس؛ مسکونی یا خالی از سکنه بودن مرز در میزان و نوع عملیات ضدانقلاب و قاچاق مؤثر است (السان، ۱۳۸۹: ۱۲۲-۱۲۱).

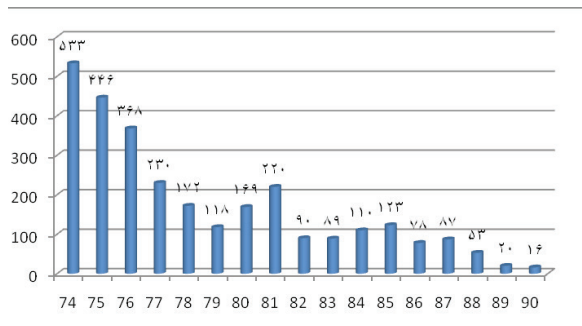
نکته‌ای دیگر که باید در خصوص مرز و ارتباط با آن توجه داشت؛ مسئله امنیت به شکل ملی آن است. مرزها در ارتباط با همدیگر قابل فهم می‌باشند و از این طریق می‌توان معماری امنیت مناطق مرزی همانند مرزهای استان کرمانشاه را حل نمود. شاهراه منطقه‌ای بودن، منجر به آن است که ناامنی مرزی در یک نقطه کشور، عملاً ناامنی در منطقه‌ای دیگر را که ممکن است صدها کیلومتر از مرز مبدأ فاصله داشته باشد، به وجود آورد. بر همین اساس، سهل‌انگاری یا اعمال غیرقانونی در قسمتی از مرزهای ملی یا مجهز نبودن آن به امکانات لازم، عملاً کار کنترل مرز را در آنسوی مرز دشوار می‌سازد.

بحث فوق، حقیقت دیگری را روشن می‌سازد، اینکه امنیت مرز مبدأ و مقصد و فاصله بین آنها، رمز امنیت در کل کشور است و ناامنی یکی از آن دو به مراتب خطرناکتر از ناامنی هر دو است. اگر مرز مبدأ (یعنی مرزی که کالای قاچاق از آن وارد می‌شود)، باز باشد، امن بودن مرز مقصد، در عمل منجر به پخش ناامنی در داخل کشور می‌شود (السان، ۱۳۸۹: ۷).

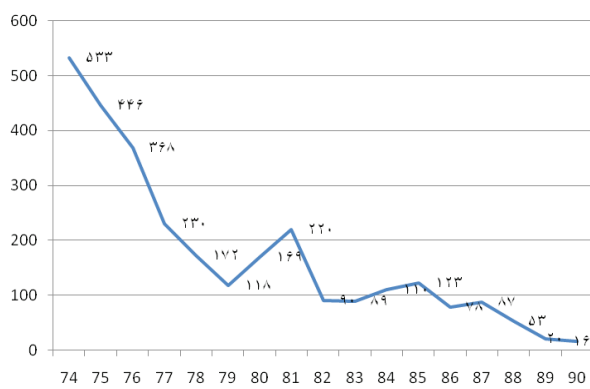
چنین گذرگاه‌هایی در بعضی مناطق فاقد تجهیزات و نیروی انسانی لازم و مناسب برای نظارت و حراست از مرزها بوده به طوری که بعضی از گذرگاه‌ها از وجود جایگاه‌ها یا برجک‌های نگهدارنده مناسب؛ در فواصل قابل قبول برخوردار نبوده و در مرزهای آبی از تسلط نیروی نظامی که مجهز به وسایل پیشرفته و بهتر از عوامل قاچاق باشند محروم می‌باشند به عبارتی عوامل شرارت و قاچاق همیشه چندگام از عوامل کنترلی جلوتر هستند (کوشافر، ۱۳۹۰: ۱۹۹).

آنچه که در این مورد اهمیت دارد، مدت زمان مراحل پاکسازی و میزان تلفات انسانی ناشی از انفجارات در مناطق مرزی است. (نمودارهای شماره ۴ و ۵)

نمودار (۴): آمار مصدومین ناشی از انفجار مین و مواد منفجره در مناطق مرزی آلوده استان طی سالهای ۷۴ الی ۹۰

نمودار (۵): منحنی زمان و تلفات انسانی ناشی از انفجارات

با توجه به آمار و نمودارها اگر دولت حجم تیم‌های پاکسازی را در همان سال‌های پس از پایان جنگ افزایش می‌داد چند دستاورد استراتژیک به همراه داشت که به پاره‌ای از آن اشاره می‌شود:

- ۱- از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۸۰ مجموع تلفات انسانی ۲۰۳۶ نفر بوده بعد از آن ۸۶ نفر به آمار فوق اضافه می‌شود که مجموعاً ۲۹۲۲ نفر برآورد می‌گردد.
- ۲- چنانچه تیم‌های پاکسازی بیشتر می‌بود و اعتبارات مورد نیاز از روند مناسبی برخوردار می‌بود طبیعتاً تلفات کمتر و پاکسازی زودتر انجام می‌پذیرفت.
- ۳- نکته بسیار مهم و قابل توجه در این بحث زمین‌های کشاورزی آلوده به مین بوده‌است، اگر تا سال ۱۳۸۰ پاکسازی به اتمام می‌رسید هزاران هکتار از زمین‌های مرغوب قابل استفاده بود و به تبع اشتغال در نقاط مرزی صورت می‌گرفت.

نتیجه‌گیری

مناطق مرزی کانون تحولات مختلف هستند. جریان‌های گوناگونی در مرزها وجود دارد که عموماً از هر دو سوی مرز متأثر می‌شوند که این خود ناشی از عملکرد مرزها است. مرزها محل جدایی‌ها می‌باشند و در طرف دیگر زمینه همکاری‌ها را فراهم می‌سازند. مرز می‌تواند زمینه نزاع یا تنش

۲- احداث ۱۱۰ کیلومتر جاده‌های دسترسی و آنتنی به پاسگاه‌ها و پایگاه‌های نظامی،

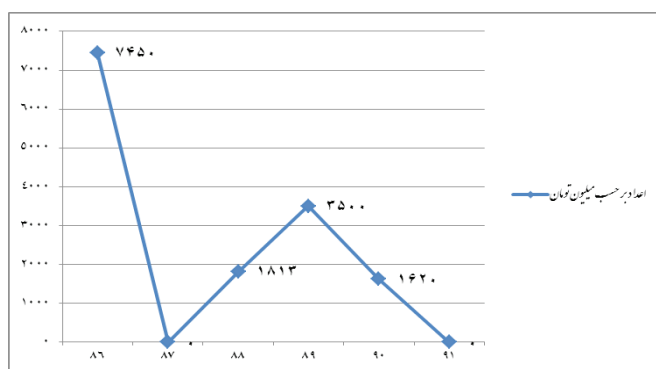
۳- احداث چهار پاسگاه مرزی مصوب (کیمنه-کانیسالار-بیزل-میله ۳۹/۶)،

۴- برق‌رسانی به دو پاسگاه مرزی دگاگا و باورول،

۵- احداث دیوار بتنی به طول ۱۰ کیلومتر،

۶- نصب سیم خاردار و فنس ۱۰۹ کیلومتر،

۷- احداث برجک مرزی ۱۰۸ واحد.

نمودار (۳): منحنی میزان اعتبارات تخصیصی

تحلیلی کوتاه پیرامون وضعیت پاسگاه‌ها و برجک‌ها و نیازمندی‌های مرزی استان

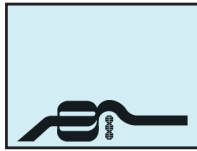
۱- جمع کل مطالبات طی سال‌های فوق ۱۴/۳۸۳/۵۰۰/۰۰۰ تومان است.
 ۲- این اعتبار یکی از ضروری‌ترین و اساسی‌ترین نیازمندی‌های مرزی است که هر ساله باید روند صعودی داشته باشد تا تحقق کلیه نیازمندی‌های عوامل مرزبانی برآورده شود.

۳- علاوه بر بند ۱ و ۲ باید بودجه اختصاصی جهت تجهیز عوامل مرزبانی به سیستم‌های هوشمند نظیر ملزومات الکتریکی و الکترونیکی و دوربین‌های دید در شب و حرارتی در نظر گرفته شود.

با توجه به بررسی‌های انجام شده مجموعاً در مرز استان باید ۶۶ پاسگاه ساخته می‌شد که تاکنون ۶۲ مورد آماده و ۴ مورد فعال نشده‌اند. نکته مهم و اساسی در کنترل مرزها برجک‌های مرزی هستند که علیرغم تصویب ۱۲۶ برجک در فاصله بین پاسگاه‌ها ۱۰۴ برجک مرزی تاکنون فعال نشده‌اند و خلأ مرزی ایجاد شده به دلیل عدم گسترش واحدهای سازمانی پیش‌بینی شده در مرز نقش اساسی در کنترل تردهای غیرمجاز مرزی و قاچاق در منطقه دارد؛ ضمناً از تعداد ۱۱ گروهان مرزی، ۱۰ گروهان فعال و یک گروهان مرزی دیگر تاکنون فعال نشده است.

بررسی مناطق مرزی استان از نظر آلودگی به مین و مواد منفجره باقیمانده از دوران جنگ تحمیلی

استان کرمانشاه در برآورد اولیه پس از پایان جنگ تحمیلی با بیش از ۷۰۰ هزار هکتار اراضی آلوده به مین و مواد منفجره در شهرستان‌های پاوه، جوانرود، ثلاث باباجانی، سرپل‌دهاب، گیلان‌غرب و قصرشیرین مواجه شد.

منابع و مآخذ

- اخباری، محمد و محمدحسن نامی، ۱۳۸۸، جغرافیای مرز با تأکید بر مرزهای ایران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- السان، مصطفی، ۱۳۸۹، عوامل پایدار برای ارتقای اقتصادی و فرهنگی مناطق مرزی، مجموعه مقاله‌های فراخوان اقتصاد سالم، جلد دوم؛ قسمت دوم؛ مقاله‌های مربوط به استادان دانشگاه و دانشجویان، سری انتشارات اقتصاد پنهان؛ ۲۷.
- رزم‌آرا، علی، ۱۳۲۲، جغرافیای نظامی ایران، کرمانشاهان، انتشارات وزارت امور خارجه
- سلطانی، نظام، ۱۳۷۸، پایان نامه کارشناسی ارشد، ژئوپلیتیک مرزهای استان کرمانشاه و تأثیر آن بر امنیت ملی، دانشگاه علوم انتظامی
- صفوی، سید یحیی، ۱۳۷۸، جغرافیای نظامی ایران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- عبادی‌نژاد، سیدعلی، صفاری، امیر پناهی، حمید و محمدرضا پورغلامی، ۱۳۸۹، نقش عوارض ژئومورفولوژیکی در قاچاق مواد مخدر از مرزهای جنوب شرق کشور، فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، ۵(۳).
- عزتی، عزت‌الله، ۱۳۶۸، جغرافیای نظامی ایران، انتشارات سپهر، تهران.
- عزتی، عزت‌الله، ۱۳۸۴، تحلیلی بر ژئوپلیتیک ایران و عراق، انتشارات وزارت امور خارجه.
- علی‌بابائی، غلامرضا، ۱۳۶۹، فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌الملل، تهران: نشر سفیر.
- عندلیب، علیرضا، ۱۳۸۰، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ.
- فرماندهی مرزبانی استان کرمانشاه، ۱۳۸۶، مطالعه پرونده شماره ۳۴۷/۲۴۱ تلفات در مرز استان کرمانشاه.
- قالیباف، محمداقبر، یاری شگفتی، اسلام و مهدی رمضانزاده لسبویی، ۱۳۸۷، تأثیر ابعاد سرمایه اجتماعی بر امنیت مرزها، مطالعه موردی: بخش مرزی نوسود شهرستان پاوه استان کرمانشاه، فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره ۲ (پیاپی ۱۲).
- کریمی‌پور، بدالله و حمیدرضا محمدی، ۱۳۸۳، سد نفوذ قاچاق کالا: از واقعیت تا رویارویی پژوهش میدانی در محدوده استان هرمزگان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال نوزدهم، شماره ۲ (پیاپی ۷۳)
- کوشافر، حمیدرضا، ۱۳۹۰، بررسی قاچاق کالا در استان سمنان و تأثیر آن بر روند امنیت، مجموعه مقالات برگزیده همایش راهکارهای نوین در پیشگیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز، سری انتشارات اقتصاد پنهان، ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.
- میرحیدر، دره، ۱۳۷۱، مبانی جغرافیای سیاسی (با تجدید نظر کامل)، انتشارات سمت.
- میرزائی‌پور، هوشنگ، ۱۳۹۰، جغرافیای استراتژیک ایران (مطالعه موردی مرزهای استان کرمانشاه با عراق و نقش آن در اهداف استراتژیک ایران)، رساله دکترای رشته جغرافیای سیاسی (p.h.d)، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- هنگ مرزی پاوه، ۱۳۸۶، چاپ معاونت اطلاعات.
- هنگ مرزی قصرشیرین، ۱۳۸۷، شناسنامه اطلاعاتی و امنیتی شهرستان قصرشیرین، چاپ معاونت اطلاعات قصرشیرین.
- Glassner, M.I. and Chuck Fahrner, 2004, Political Geography, third edition, New York John Wiley and sons.

پی‌نوشت

- 1- Strategic Situation
- 2- Boundary

را فراهم سازد و یا اینکه باعث صلح، توسعه و یا پیشرفت گردد. تمامی این موارد خود ناشی از نسبی بودن مرزها است که توسط انسان‌ها که خود موجوداتی نسبی هستند ایجاد می‌گردد. در رابطه با مرزهای استان کرمانشاه نیز همین قضیه صادق است. مرزهای این استان تماماً با کشور عراق و حدود ۳۶۶ کیلومتر است. از نکات قابل توجه در مرزهای این استان وجود تنوع در طول مرز است. در اطراف مرز شاهدیم که از بُعد جغرافیای طبیعی اشکال مختلفی وجود دارد که این از ارتفاعات صعب‌العبور در نواحی شمالی یعنی شهرستان‌های پاوه و ثلاث باباجانی و جوانرود تا زمین‌های پست و هموار در مناطق سومار و نفت‌شهر در قصرشیرین متفاوت است. از بعد انسانی یعنی قومی و مخصوصاً مذهبی نیز شاهد تنوع و گوناگونی می‌باشیم. در مرزهای جنوبی عراق عرب‌ها و کردهای شیعه ساکن هستند و برعکس در نواحی شمالی عراق کردهای سنی سکونت دارند. در مرز بین عراق و ایران در منطقه کرمانشاهان در نواحی جنوبی کردهای شیعه، در مناطق وسط اهل حق و در نواحی شمالی نیز شاهد وجود کردهای سنی هستیم. این تنوع فرهنگی نیاز برای انعطاف مدیریت و تنوع تصمیم‌ها را موجب می‌شود؛ به هر حال قصرشیرین همانند جوانرود و پاوه نیست؛ مسائل مربوط به جرم، قاچاق، فعالیت‌های غیرقانونی، مبارزات مسلحانه و ضدحکومتی در هر نقطه‌ای از مرزهای استان متفاوت است. مدیریت و کنترل مرزها برای ارگان‌های دست‌اندرکار جریان‌های مشکل‌ساز و مسئله‌دار در مناطق گوناگون بوده و برای مافیای قاچاق که به مرزها و قوانین احترام نمی‌گذارد ابداع و ابتکار جدید و مستمری را نیاز دارد؛ بدون شک نمی‌توان با رویکردهای قدیمی به تعامل با مشکلات مرزی پرداخت. تمامی مسائل این مناطق که برای ثبات، حاکمیت و مخصوصاً امنیت که حلقه گم شده پیشرفت و توسعه است به خود مرزها برمی‌گردد. امروزه حتی در کشورهای توسعه یافته کلید اصلی برای مقابله با تهدیدات خود مرزها هستند. حال این نکته که اغلب در تحقیقات علمی که رویکرد حل مسئله را در مناطق مرزی دارند و اغلب نیز فراموش می‌شود؛ نیاز به بررسی و تقویت مرزها است. رویکردهای مختلف جهت تقویت مرزها وجود دارد. از جمله می‌توان به دیوارسازی و روش‌های فیزیکی اشاره نمود. اگرچه ساخت دیوار در این منطقه مشکل است اما ایجاد آن در برخی از مناطق مخصوصاً مناطق هموار امکان‌پذیر می‌باشد. جهت جلوگیری و پیشگیری از قاچاق کالا و ارز و سایر موارد در مرزهای استان کرمانشاه می‌توان از روش‌های تقویت مرز، مانند مرزهای هوشمند و بیومتریک، بهره گرفت. برای امنیت فیزیکی مرزها، راهی که پیشرفت جهانی گشوده است، استفاده از وسایل ارتباطی و تجهیزات دیداری و شنیداری نوین است. به کارگیری صحیح هرکدام از وسایل همچون کنترل ماهواره‌ای، روشنایی در شب و تسهیلات پیشرفته به نوبه خود می‌تواند افزایش امنیت در مرزهای استان را در پی داشته باشد. همانگونه که در مرز آمریکا و مکزیک نیز برای پیشگیری از ورود مهاجران غیرقانونی، استفاده از مدل‌های بازخورد اقتصادی، سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی و شناسایی دقیق مهاجران از طریق تشخیص هویت و ضبط سوابقی همچون اثر انگشت، «دی‌ان‌ای» و شناسه زیستی از ایشان، مورد استفاده قرار می‌گیرد، در اینجا نیز بهترین راهکار عملی برای کاهش جرائم بهره‌گیری از این روش‌ها است.